

Міністерство освіти та науки, молоді і спорту України
Рівненський державний гуманітарний університет
Кафедра культурології

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КУЛЬТУРОЛОГІЇ

**Альманах
наукового товариства «Афіна»
кафедри культурології**

ВИПУСК 11

Засновано у 2003 році

Рівне - 2011

ББК 71.0**А 43****УДК 008:168.522**

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КУЛЬТУРОЛОГІЇ: Альманах наукового товариства „Афіна” кафедри культурології. – Вип. 11 / За ред. проф. В.Г. Виткалова. – Рівне: РДГУ, 2011. – 199 с.

Головний редактор:**Виткалов В.Г.**кандидат педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри культурології РДГУ (голова редколегії)**Редакційна колегія:****Афанасьєв Ю.Л.**доктор філософських наук, професор Київського університету
ім. Б.Грінченка**Баканурський А.Г.**доктор мистецтвознавства, професор Одеського національного
політехнічного університету**Виткалов С.В.**кандидат мистецтвознавства, доцент РДГУ,
відповідальний секретар, заступник редактора**Воробйов А.М.**

кандидат педагогічних наук, професор РДГУ

Дем'янчук О.Н.доктор педагогічних наук,
професор Луцького інституту розвитку людини „Україна”**Жилюк С.І.**

доктор історичних наук, професор РДГУ

Коваль Г.П.

доктор педагогічних наук, професор РДГУ

Кралуєк П.М.доктор філософських наук,
професор НУ „Острозька академія”**Круль П.Ф.**доктор мистецтвознавства,
професор Прикарпатського національного університету
ім. В.Стефаніка**Кушнарєнко Н.М.**

доктор педагогічних наук, професор ХДАК

Поніманська Т.І.

кандидат педагогічних наук, професор РДГУ

Постоловський Р.М.

кандидат історичних наук, професор РДГУ

Стоколос Н.Г.

доктор історичних наук, професор РДГУ

Троян С.С.

доктор історичних наук, професор РДГУ

Черніговець Т.І.кандидат педагогічних наук, доцент РДГУ,
голова СНТ „Афіна”**Швецова-Водка Г.М.**

доктор історичних наук, професор РДГУ

Яремко-Супрун Н.О.

доктор мистецтвознавства, професор РДГУ

Рецензенти:**Арцишевський Р.А.**доктор філософських наук, професор Волинського
національного університету ім. Лесі Українки**Брилін Б.А.**доктор педагогічних наук, професор Вінницького державного
педагогічного університету ім. М.КоцюбинськогоНауковий редактор і упорядник випуску – **проф. Виткалов В.Г.****ISBN 978-966-8424-77-9**

Редакція не завжди поділяє точку зору автора. За точність наведених цитат, імен, прізвищ, дат відповідальність несуть автори.

Друкується за рішенням вченої ради Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 5 від 30.12.2011 р.)Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації, серія КВ № 15561-4033 Р.
Зареєстровано Міністерством юстиції України, наказ № 1489/5 від 18.08.2009 р.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2011

УДК 378.14:78(091)(073)

Крижановська Т.І. – канд. пед. наук,
доц. кафедри історії, теорії музики та
методики музичного виховання РДГУ**Активізація навчальної діяльності майбутніх вчителів музики у процесі вивчення творчості М.Лисенка**

В умовах гуманізації сучасної вітчизняної освіти навчальний процес у вищій школі, зокрема підготовка майбутніх вчителів музики, отримав нові орієнтири. Так, викладаючи дисципліну історія музики, забезпечуємо засвоєння змісту зазначеного курсу, формуючи в студентів музично-історичне мислення – важливу складову світогляду музиканта-педагога. Водночас сприяємо досягненню більш глобальної мети – становленню особистостей і професіоналів. Цієї складної мети можна досягнути, створивши низку умов, серед яких наступні:

- забезпечення процесу взаємодії викладача і студента (на противагу односторонньому впливу педагога в контексті авторитарної педагогіки);
- реалізація суб'єкт-суб'єктного підходу (а не суб'єкт-об'єктного, коли актуальними є лише педагогічні потреби викладача);
- сприяння взаємодії педагогічних завдань з особливостями особистості студента, в результаті чого ці завдання перетворюються на його внутрішні цілі;
- перетворення навчальної інформації з мети в засіб опанування студентом професійною діяльністю;
- зміна ролі викладача з інформатора на керівника, координатора фахового розвитку студента у процесі засвоєння змісту курсу;
- заміна інформаційного монологу викладача на діалогічне спілкування, у процесі якого розв'язуються поставлені дидактичні завдання.

Таким чином, актуальним є активне навчання, що спирається не лише на процеси сприймання, пам'яті, уваги, а перш за все – на творче продуктивне мислення, поведінку, спілкування [7; 133; 176].

Зазначимо, що методика викладання історії музики в останні роки суттєво збагатилась ідеями в галузі мистецької, зокрема музичної педагогіки. Мова йде про обґрунтування її специфіки (у порівнянні з загальною педагогікою) провідними вітчизняними науковцями О.Олексюк, Г.Падалкою, О.Рудницькою [3; 4; 5]. Проте практика викладання історії музики в мистецьких та педагогічних ВНЗ демонструє певні труднощі: відсутність сталих навчальних програм, велика кількість фахових варіацій змісту курсу (не завжди рівноцінних), поєднання принципів викладання історичних (відображення суспільно історичних закономірностей), культурологічних (осмислення музичної творчості як поєднання традиційного і новаційного, естетична оцінка мистецьких явищ) та музикознавчих дисциплін (аналіз особливостей музичного стилю періоду, школи, композитора, твору), відсутність підручників сучасного типу. На жаль, педагогічний досвід викладання історії музики у вищих навчальних закладах не отримав широкого висвітлення у сучасних методичних публікаціях. Низка проблем викладання зазначеної дисципліни обґрунтованих у дослідженнях науковців останніх десятиліть минулого століття – Г.Григорєвої, Є.Гуревич, В.Никифорової, Є.Орлової, Ю.Чекана та ін. Саме це зумовило звернення до окремих аспектів методики викладання історії музики (на прикладі однієї теми курсу).

Предметом нашого дослідження є шляхи активізації навчальної діяльності майбутнього вчителя музики у процесі вивчення творчості М.В. Лисенка. Зазначимо, що вибір теми курсу зумовлений 170-літнім ювілеєм видатного українського митця у 2012 році. Завдання статті: окреслити шляхи інтегрування навчальної, наукової, професійно-практичної діяльності студента (як основи активного навчання) на прикладі процесу вивчення творчої спадщини М.В. Лисенка.

Викладаючи курс «Історія музики» для студентів музично-педагогічного факультету, постійно враховуємо специфіку студентського контингенту; останній формується як випускниками дитячих музичних шкіл, шкіл мистецтв, музичних, педагогічних училищ, так і студентами, що не мають попередньої музичної освіти. Це пояснює строкатість студентської аудиторії: одні лише ознайомлені з основами курсу «Музична література», інші вивчали цю дисципліну більш глибоко в умовах середніх спеціальних навчальних закладів; треті вельми поверхово обізнані з нею лише в межах

шкільної програми «Музичне мистецтво», яка, як відомо, містить елементи музичної літератури. Щоб запобігти порушенню важливого педагогічного принципу наступності та спадковості освітніх ланок: школа – училище – ВНЗ, диференціємо мету, завдання, зміст, методику викладання дисципліни. Водночас постійно сприяємо поглибленню практичної спрямованості навчального процесу, його орієнтуванню на особливості професії вчителя музики, який здійснюючи навчально-виховний вплив, включається в різні види діяльності: організаційну, методичну, наукову, навчальну (самоосвітню), творчу тощо. Тому вважаємо, що вводячи студентів в дані види діяльності, імітуємо різні аспекти їх майбутньої професійної діяльності.

Розкриваючи тему «М.В. Лисенко як засновник вітчизняного класичного музичного мистецтва», дотримуємось наступної логіки: 1. «Постать М.В. Лисенка в українській музичній культурі другої половини XIX ст.». 2. «Головні віхи життя та творчості». 3. «Риси стилю композитора». 4. «Жанровий огляд творчого спадку: особливості хорової творчості, опера в творчості М.В. Лисенка, камерна творчість. Узагальнення».

Кожне заняття (лекційне чи практичне) починаємо з музичного епіграфа. Так, першу лекцію відкрив фрагмент увертюри до його опери «Тарас Бульба». Студентам було запропоноване самостійне формулювання теми, адже ця музика більшості з них добре відома, а також вибір музичних епіграфів до наступних занять. Нагадаємо, що визначення учнями теми уроку музики в діалозі з вчителем, під час якого актуалізуються опорні знання, сьогодні досить широко практикується в школі. Пошлемось на провідних вчителів Рівненщини – І.Опанасець, Л.Туровської, В.Костюк та ін. Такий підхід виробляє і в учнів, і у студентів відчуття активної співучасті в навчальному процесі, формує вміння організовувати діалог, логічно мислити, формулювати думку, залучаючи попередній музичний досвід.

Розкриваючи питання «Постать М.В. Лисенка в українській музичній культурі другої половини XIX ст.», ми використали «шкільний» прийом образної схематизації змісту, що дозволив узагальнити багатогранність та взаємозв'язок видів мистецької діяльності М.Лисенка, підкреслити його роль у становленні вітчизняної музичної культури [2]. Шукаючи «образ» моделі-схеми, ми використали найбільш поширені вислови про композитора: «сонце», «серце», «класик», «фундатор», «засновник» української музичної культури тощо. Наводимо одне з графічних узагальнень (див. мал. 1).

Малюнок 1

Знайомлячи студентів із головними віхами життя та творчості митця, свідомо уникаємо опису життєвого шляху, оскільки біографічні таблиці є предметом їх самостійної роботи. Водночас, пам'ятаючи про значний педагогічний потенціал біографії композитора, звертаємо увагу на найбільш важливі і цікаві для майбутнього вчителя моменти: родовід Лисенка (Вовгура Лис та Булюб-паша як засновники прізвища); фактори формування світогляду в дитячі роки (родина, виховання, оточення, друзі); професійна освіта (грунтовність, різнобічність – природнича, музична); найбільш визначні моменти музичної діяльності, зокрема педагогічної; сім'я М.Лисенка (діти, онуки, правнуки, їх музичні шляхи); географія життєвого поступу (Київ, Рівне, Львів, Лейпціг, Прага, Петербург, Київ тощо); образ М.Лисенка в мистецтві та ін.

Була також запропонована широка панорама мистецького життя України другої пол. XIX ст. шляхом фотопрезентації сучасників композитора, підготовленої студентами (М.Старицький, М.Драгоманов, Т.Рильський, П.Демущий, О.Вересай, М.Садовський, М.Римський-Корсаков, М.Мусоргський, І.Франко, Леся Українка, К.Стеценко та ін.).

Аналіз стилю та характеристику творчості здійснюємо, поєднуючи теоретичний виклад із практичною роботою студентів. Зокрема, знайомлячи їх з Лисенковою методикою обробки української народної пісні, використовуємо сольфеджування, спів а капела та з супроводом («Жалі мої, жалі», «Не співайте, півні»), усне «творення» власної обробки української історичної пісні «За Сибіром сонце сходить» (лад, темп, динаміка, хоровий склад, фактура, кількість оброблюваних куплетів, роль супроводу та ін.), її порівняння з особливостями хорової обробки М.Лисенка.

Знайомлячи студентів із рисами стилю композитора на прикладі кантати «Радуйся, ниво неполитая», пропонуємо дослідити проблему: «Український духовний концерт останньої третини XVIII ст. як джерело образності кантати М.Лисенка «Радуйся, ниво неполитая». Результати дослідження обговорюються на практичному занятті; робота може отримати продовження у доповіді з даної теми на студентській науково-практичній конференції. Включення студентів у науково-дослідницьку роботу передбачають також запропоновані до аналізу проблеми оперної творчості М.Лисенка: «Традиції оперної драматургії М.Лисенка у вітчизняній музиці XX ст.», «Особливості інтерпретації дитячої опери «Коза-Дерева» акторами Рівненського лялькового театру» та ін.

Пам'ятаючи, що творчі завдання – невід'ємна складова методики музичного виховання школярів, вважаємо за доцільне використати їх під час розкриття питання «Камерна (вокальна) творчість М.Лисенка». Студенти пропонували власні мелодичні варіанти початкових рядків поезій Т.Шевченка «Ой одна я, одна», «Огні горять» (сл. Т.Шевченка) та ін., аргументуючи свій вибір засобів музичної виразності (лад, метр, жанрові ознаки, провідна інтонація, зв'язок із музичним фольклором). Такий підхід стимулює увагу, активізує аналітичну діяльність у процесі характеристики даних творів.

Особливий інтерес та позитивну емоційну реакцію викликало завдання з організації музикування після прослуховування солоспівів «Садок вишневий коло хати» (сл. Т.Шевченка), «Коли настав чудовий май» (сл. Г.Гейне), «Безмежне поле» (сл. І.Франка) та ін. Важливо, щоб у процесі музикування не руйнувалась образність творів М.Лисенка. Тому проводиться невеличкий конкурс на кращий варіант такої інтерпретації музики композитора.

Інтегруючи різномистецькі зразки в процес сприймання фортепіанних творів, студенти шукають мистецькі образні паралелі. Наприклад, «Українська рапсодія № 2» у частині «Думка» «співзвучить» із народними картинами «Козак Мамай», Ф.Стівуненка «Козак-бандурист», А.Манастирського «Запорожець», скульптурою «Кобзар»; в частині «Шумка» – з картиною М.Пимоненка «Гопак», із фрагментом з «Енеїди» І.Котляревського («Бандура горлиці бреччала...»), поезією Т.Шевченка «Якби мені черевики», народною жартівливою піснею «За городом качки пливуть». П'єса «Сумний спів» (ремініор) – з пейзажами В.Орловського, А.Куїнджі, картиною В.Васнецова «Оленонька», зразками богородицького іконопису, поезіями Т.Шевченка «Сирота», «Полнобила чорнобрива» та ін.

Сприяючи формуванню вміння співпрацювати в колективі у процесі розроблення проблеми, звертаємося до інтерактивних форм роботи, моделюючи процес підготовки вчителя до уроку. Студентським підгрупам пропонувались наступні завдання, захист яких здійснювався на практичному занятті:

1. Укладання довідника з теми «М.В. Лисенко як засновник вітчизняного класичного музичного мистецтва».
2. Аналіз шкільних програм «Музика» щодо використання в них творів М.В. Лисенка. Узагальнення інформації в таблицях.
3. Підбір вправ для сольфеджування та розспівування на мелодичному матеріалі творів М.Лисенка.
4. Створення мелодичних вітань на матеріалі творів М.Лисенка.
5. Виявлення педагогічного потенціалу духовної творчості М.Лисенка. Розроблення методичних рекомендацій щодо її використання у процесі музичного виховання в школі.
6. Розроблення тестових завдань із теми «М.В. Лисенко як засновник вітчизняного класичного музичного мистецтва».
7. Розроблення програми ювілейного концерту М.Лисенка та ін.

Отже, активізуючи процес вивчення творчості М.В. Лисенка в курсі «Історія української музики», ми включали студентів у навчальну, наукову, професійно-практичну діяльність. Це дозволило не лише реалізувати поставлені дидактичні завдання, а саме – обґрунтувати багатогранність музичної діяльності митця, визначити особливості музичного стилю, проаналізувати окремі жанри та зразки його творчості. Активні методи навчання, зокрема моделювання найтипівіших форм роботи вчителя музики, допомогло нам перетворити навчальну інформацію в засіб стимулювання інтересу студентів до обраної професії, розвитку їх фахової компетентності та майстерності, тобто сприяти опануванню ними професійною діяльністю.

Джерельні приписи

1. *Архімович Л.Б.* М.Лисенко: Життя і творчість / Л.Б. Архімович, М.М. Гордійчук. – 3 вид. – К.: Муз. Україна, 1992. – 256 с.
2. *Гумінська О.О.* Вивчення музики в 5-8 класах: Календарно-тематичне планування уроків музики. Опорні схеми тематизму програми / О.О. Гумінська, Л.І. Туровська. – Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2009 – 72 с.
3. *Олексюк О.М.* Музична педагогіка: Навч. пос. / О.М. Олексюк. – К.: КНУМіМ, 2006. – 188 с.
4. *Падалка Г.М.* Педагогіка мистецтва. Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін / Г.М. Падалка. – К.: Освіта України, 2008. – 274 с.
5. *Рудницька О.П.* Педагогіка: загальна і мистецька: Навч. пос. / О.П. Рудницька. – К., 2002. – 270 с.
6. *Хлебнікова О.В.* Інновації в музичній освіті / О.В. Хлебнікова // Висоцьке музикознавство. Наук. вісник НМАУ ім. П.І. Чайковського. – Вип. 58 / Ред.-упор. М.Давидов, В.Сумарокова. – Кн. 12. – К.: НМАУ ім. П.І. Чайковського, 2006. – 320 с.
7. *Чернилевский Д.В.* Дидактические технологии в высшей школе: Уч. пос. для вузов / Д.В. Чернилевский. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 457 с.

Резюме

Розглянуто методичні підходи вивчення творчості Лисенка в курсі «Історія музики», засновані на активному навчанні.

Ключові слова: активне навчання, М.Лисенко, історія музики.

Summary

Activation of educational activity of future music masters is in the process of study of work of M. of Lysenko

The author reviewed the methodical approaches to studying the creativity of Lysenko in the course History of Music, which is based on active learning.

Key words: active learning, of Lysenko, music history.

Зміст випуску

Постоловський Р.М. Наукова діяльність як важливий чинник формування сучасного фахівця та становлення держави	3
Виткалов В.Г. Вітчизняна культура в сучасній науковій думці	5
Розділ І.	
Художня практика України в історичній ретроспективі	9
<i>Ластовецька-Соланська З.М.</i> Деякі аспекти взаємодії музики та літератури	9
<i>Сабадаш Ю.С.</i> Політика і художня культура як основа пробудження національної свідомості	13
<i>Тарчинська Ю.Г.</i> Творчість Ф.Шопена – еволюційний етап розвитку фортепіанного мистецтва	17
<i>Дедю О.</i> Культурно-мистецькі взаємини Юліуша Словацького та Фридерика Шопена	20
<i>Луценко Н.А.</i> Інтегративна творчість Івана Франка	24
<i>Гаврилів Г.</i> Мистецьке об'єднання як джерело передачі художнього досвіду	28
<i>Талах І.І.</i> Євангельські сюжети у творчості художника Миколи Ге	30
<i>Кречко Н.М.</i> Репертуарна політика та концертна практика провідних академічних хорових колективів України як фактор розвитку вітчизняної хорової культури 60-80-х рр.	36
<i>Тракало О.М.</i> Європейський джаз другої половини ХХ століття	41
<i>Лобан Т.</i> Мерс Кенінгем – видатний балетмейстер американського танцю модерн	45
<i>Петлій С.</i> Передумови виникнення психоделічної музики як складової масової культури	48
<i>Мельничук С.Ф.</i> Культурні контакти Великої Волині та Слобожанщини	52
<i>Сідлецька Т.І.</i> Особливості репертуару народно-оркестрових колективів на сучасному етапі	56
<i>Виткалов С.В.</i> Сучасна театральна Рівненщина: вектори творчості	60
<i>Романюк А.М.</i> Розвиток бандурного мистецтва на Дубенщині	63
<i>Сахарчук Р.В.</i> Концертні транскрипції народної музики: «Жайворонок» Г. Дініку	67
<i>Місанчук І.</i> Естрадне вокальне мистецтво Волині (1991-2011): напрями розвитку та постаті	70
<i>Дударець В.М.</i> Культурно-видовищні установи та принципи їх організації і формування в дизайні	73
<i>Кушнар'єв В.В.</i> Використання засобів масової інформації для реклами культурного туризму: проблеми взаємостосунків	76
<i>Нікольченко Ю.М.</i> Давид Ігоревич і початок політичної дезінтеграції та князівських міжусобиць у Київській Русі наприкінці XI – початку XII століть	81
Розділ ІІ.	
Теоретико-методологічні основи збереження народних традицій	89
<i>Мельничук С.Ф.</i> Харківська цимбальна школа як культурний феномен	89
<i>Ціхоцька Т.В.</i> Українська весняна музична обрядовість: історія виникнення та жанрова характеристика	92
<i>Сташук О.А.</i> Декоративно-прикладне мистецтво Рівненщини у творчих постатях: Василь Познік	95
<i>Ясковець О.В.</i> Традиції українського писанкарства: етнорегіональна специфіка (за матеріалами Корецького району Рівненщини)	99
<i>Ланчук О.О.</i> Соломоплетіння як вид декоративно-прикладного мистецтва	102
<i>Поліщук О., Богдан З.</i> Виховний потенціал музичних творів з тематикою фольклорного походження	106
<i>Яковська С., Шуль Г.</i> Українська народна пісня та романс як засоби національного музичного виховання	109

<i>Сокоп Т.М.</i> Дерманська Свято-Троїцька жіноча обитель – відродження духовного осередку Волині	112
---	-----

Розділ III.

Освіта і виховання як основа розвитку культури XXI століття	117
--	------------

<i>Радковська Л.М.</i> Духовне виховання молоді як складова освітньо-культурного процесу	117
--	-----

<i>Крижановська Т.І.</i> Активізація навчальної діяльності майбутніх вчителів музики у процесі вивчення творчості М.Лисенка	120
--	-----

<i>Буцяк В.І., Турко Н.Є.</i> Деякі аспекти підготовки студентів до позакласної роботи з дисципліни «Основний музичний інструмент»	123
---	-----

<i>Жабчик О.М.</i> Музично-виконавська майстерність як художньо-педагогічна проблема	126
--	-----

<i>Тарчинська Ю.Г.</i> Стилевідповідне інтонування як основа інструментального навчання	131
---	-----

<i>Мельничук Л.В., Хватаєва І.В.</i> Особливості вокального інтонування і основні етапи роботи над ним на заняттях з фортепіано	135
--	-----

<i>Андрущак Б., Смокович Т.</i> Формування виконавського стилю в контексті фортепіанної підготовки вчителя музики	138
--	-----

<i>Степанець Л.І.</i> Дитячий аматорський театр як інститут соціалізації творчої особистості	142
--	-----

<i>Хролець О.І.</i> Особливості становлення елементів дитячої субкультури у молодшому шкільному віці	147
---	-----

<i>Панасюк Р.П.</i> Музично-ритмічне виховання в початкових класах (на прикладі «Ритмічної гімнастики» Емілі Жак-Далькроза)	149
--	-----

Розділ IV.

Професійна педагогічна діяльність як культурний феномен	154
--	------------

<i>Скнар О.І.</i> Модернізація змісту, форм і методів виховання студентської молоді в контексті нової парадигми виховної роботи	154
--	-----

<i>Янжула О.В.</i> Теоретичні засади категорії «культурні цінності» в аспекті полікультурної освіти	158
--	-----

<i>Волошина Л.П.</i> Особливості музичного супроводу у різних аспектах уроку класичного танцю	162
--	-----

<i>Скоцький А.В.</i> Основні принципи та специфіка будови уроку джаз-модерн танцю	166
---	-----

<i>Вихованець А.А.</i> Ансамблева гра в духовому оркестрі	169
---	-----

<i>Лісовик Н.</i> Формування професійних умінь і навичок фортепіанної техніки	172
---	-----

<i>Науменко М.О.</i> Проблеми викладання диригування в умовах педагогічного навчального закладу	176
--	-----

<i>Дем'янюк О.І.</i> Технологія формування передумов вокально-інтонаційної культури студентів спеціалізації «Хорове диригування»	179
---	-----

<i>Добичина С.О., Конопльова С.Ю.</i> Шляхи розвитку професійної підготовки майбутніх працівників закладів культури і мистецтв у сучасних умовах	183
---	-----

<i>Чернюшок О.В.</i> Структурний аналіз композиції у методиці викладання образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва	186
---	-----

<i>Кучина Н.І.</i> Методика викладання дисципліни «Ділові комунікації» для студентів економічних спеціальностей ВНЗ	188
--	-----

<i>Жук В.М.</i> Використання фонду краєзнавчого музею як джерельної бази вивчення історії вітчизняної книги та бібліотечної справи студентами університету	193
---	-----

<i>Несін В.П.</i> Інформатизація сільських бібліотек: сучасний стан і перспективи розвитку	196
--	-----